

PREJUDICINIO SPRENDIMO PROCEDŪRA EUROPOS BENDRIJŲ
TEISINGUMO TEISME

Prof. habil. dr. Pranas Kūris
Europos Bendrijų Teisingumo Teismo teisėjas

Europos Bendrijų Teisingumo Teismas
Boulevard Konrad Adenauer
L-2925 Luxembourg
Telefonas +352 4303 3814
Elektroninis paštas Pranas.Kuris@curia.europa.eu

Pateikta 2006 m. balandžio 28 d., parengta spausdinti 2006 m. gegužės 15d.

Santrauka. Straipsnyje glaustai išdėstomi pagrindiniai prejudicinio sprendimo, svarbiausios Europos Bendrijų Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo formos, ir jo priėmimo procedūriniai klausimai. Atskirai trumpai aptariami prejudicinio sprendimo teisinio poveikio, taip pat reformos, būtinos tam, kad jo mechanizmas toliau efektyviau veiktų, aspektai.

Prejudiciniu sprendimu, priimamu remiantis Europos Bendrijos (toliau – EB) sutarties 234 straipsniu, siekiama užtikrinti vienodą Bendrijos teisės aiškinimą bei taikymą visose Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybėse narėse. Kartu prejudicinis sprendimas neišvengiamai yra tikras Bendrijos teisės turtinimo šaltinis. Straipsnyje pažymima, kad prejudicinis procesas yra tik tarpinis procesas nacionaliniam teismui sprendžiant pagrindinę bylą. ES sistemoje jis turi savitų bruožų, lemiamų pačios Bendrijos teisės prigimties bei jos ypatumų. Šiame procese nacionaliniai teismai, pirmieji taikantys Bendrijos teisę, turi teisę, o tam tikrais atvejais – ir pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą konkrečiu Bendrijos teisės aiškinimo ar galiojimo klausimu. Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas nepareiškia nuomonės nei dėl nacionalinės teisės galiojimo, nei dėl jos taikymo konkrečioje nacionalinėje byloje. Šis Teismas taip pat netaiko Bendrijos teisės nuostatų pagrindinėje byloje. Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas yra privalomas ne tik jo paprašiusiam nacionaliniam teismui, kad šis galėtų išspręsti nagrinėjamą pagrindinę bylą, bet ir kitiems ES valstybių narių teismams, kai toks klausimas kyla jų nagrinėjamose bylose.

Straipsnyje remiamasi teisės doktrina bei Teisingumo Teismo praktika ir daroma išvada, kad prejudicinis procesas neabejotinai yra vienas kertinių ES teisinės apsaugos sistemos elementų. Išsiplėtusioje bei besiplečiančioje ES prejudicinių sprendimų perspektyva taip pat yra aiški ir suprantama.

Pagrindinės sąvokos: Europos Bendrijos teisė, Europos Bendrijų Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimas, prejudicinis sprendimas

I. VIETOJE ĮŽANGOS

EB sutarties 220 straipsniu [žr. 1] nustatytas EB Teisingumo Teismo „Bendrijos teisės sergėtojo“ vaidmuo netrukdo jam aktyviai dalyvauti tobulinant šią teisę. Tai ypač aiškiai pasireiškia prejudicinių sprendimų priėmimo procese, vykstančiame remiantis EB sutarties 234 straipsnio nuostatomis [žr. 2]. Šiame procese iš tikrųjų gana sunku rasti ribą tarp Bendrijos teisės aiškinimo ir jos vystymo.

II. PREJUDICINIS SPRENDIMAS – NACIONALINIŲ TEISMŲ IR EB TEISINGUMO TEISMO BENDRADARBIAVIMO FORMA

Siekiant išvengti skirtingo Bendrijos teisės aiškinimo ir nevienodo jos taikymo atskirose ES valstybėse narėse (tai gali lemti skirtingos teisinės tradicijos, teisinės kultūros ar kiti nacionalinių ypatumai) EB sutarties 234 straipsnyje numatytas specialus EB Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų, kurie yra pirmieji Bendrijos teisę taikantys teismai, bendradarbiavimo mecha-

nizmas. Pagal jį valstybių narių teismai turi teisę, o tam tikrais atvejais – ir pareigą kreiptis į EB Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą konkrečiu Bendrijos teisės aiškinimo arba galiojimo klausimu. Kadangi tarp Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų nėra jokių hierarchijos (instancinių ar subordinacinių) ryšių, prejudicinio proceso mechanizmas yra vienintelė dvišalių teisminių santykių organizavimo forma, išsauganti visų teismų nepriklausomumą.

Teisingumo Teismas yra pabrėžęs, kad šis mechanizmas „yra Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo priemonė, kurios dėka Teismas pateikia nacionaliniams teismams Bendrijos teisės išaiškinimą, kuris yra šiems būtinas, kad priimtų sprendimą jų nagrinėjamoje byloje“ [3, 7 punktas].

Prejudicinių sprendimų priėmimo procesas seniai žinomas kai kuriose nacionalinėse teisės sistemose: Italijos, Prancūzijos, Vokietijos ir kt., ir bendraja prasme apima kreipimąsi į konstitucinius arba administracinius teismus [žr. 4, p. 75]. Štai pagal Prancūzijos teisinę sistemą, jeigu civilinių bylų teisėjas nustato, kad sprendimui jo byloje reikia administracinio teisės akto išaiškinimo arba kyla klausimas dėl tokio teisės akto galiojimo, jis turi pateikti prejudicinį klausimą administraciniam teismui. Ir atvirkščiai, administracinių bylų teisėjas, kai jam kyla klausimas dėl kitos teisės šakos teisės akto išaiškinimo ar galiojimo, kreipiasi į atitinkamą bendrosios kompetencijos teismą.

Suprantama, jog prejudicinis procesas ES sistemoje turi savitų bruožų, nulemtų pačios Bendrijos teisės prigimties ir ypatumų. Kaip minėjau, pagrindinis prejudicinio mechanizmo tikslas – garantuoti Bendrijos teisės vienovę ir darnumą visose valstybėse narėse, t. y. garantuoti vienodą šios teisės aiškinimą ir taikymą. Pats Teismas yra išaiškinęs, kad „vienodumo reikalavimas“ yra „ypač būtinas, kai klausimas kyla dėl Bendrijos teisės akto galiojimo“, ypač kai „skirtumai“ šiuo klausimu tarp atskirų teismų „galėtų neigiamai paveikti pačią Bendrijos teisinės sistemos vienovę ir pakenkti pagrindiniam teisinio saugumo reikalavimui“ [5, 15 punktas].

Taigi EB teisės sistemoje buvo pasirinktas pats nešališkiausias ir efektyviausias teisės vienovės garantavimo būdas – nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimas per prejudicinio sprendimo priėmimo mechanizmą. Šio mechanizmo funkcionavimo dešimtmečiai liudija, kad „prejudicinis procesas, numatytas EEB sutarties 177 straipsnyje, savo esme yra unikalus. Kaip tikras Bendrijos teisės turtinimo šaltinis, jis leido Teisingumo Teismui kūrybiškai, turiningai bendradarbiaujant su nacionaliniais teismais pakloti Bendrijos teisinės sistemos pagrindus“ [6, p. IX ir 7, p. 204].

Šis mechanizmas yra labai vertinamas teisės doktrinoje. Galima rasti tokių apibūdinimų kaip, pavyzdžiui, pateikiamas Y. Gautier, kad „prejudicinio kreipimosi mechanizmas yra savitos teisinės sistemos, nustatytos Bendrijų sutartimis, branduolys“ [7 p. 203]. Neseniai EB Teisingumo Teismo pirmininkas V. Skouris pabrėžė, kad „prejudicinio kreipimosi mechanizmas sudaro vieną kertinių mūsų teisinės apsaugos sistemos akmenų“ [8, p. 1].

Nagrinėjant ginčus nacionaliniuose teismuose neretai iškyla Bendrijos teisės taikymo problemų, kurias nacionalinis teismas arba išsprendžia pats savo nuožiūra, arba kreipiasi prejudicinio sprendimo procedūros tvarka į Teisingumo Teismą. Jau pirmajame prejudiciniame sprendime, priimtame 1962 m., Teisingumo Teismas patvirtino, kad „nacionalinis teisėjas, atsižvelgdamas į konkretų atvejį, gali arba privalo pateikti prašymą dėl prejudicinio sprendimo“ [9].

Valstybių narių teismų prejudicinio sprendimo prašymų EB Teisingumo Teismui nuolat daugėja. Teisingumo Teismas 1980 m. gavo 99 prejudicinio sprendimo prašymus. Nuo 1990 m. iki 1998 m. jų padaugėjo 85 proc. (1990 m. ir 1998 m. buvo pateikti atitinkamai 141 ir 264 prašymai). 2000 m. buvo priimti netgi 268 prejudiciniai sprendimai, 2001 m. – 182, 2002 m. – 241, 2003 m. – 233, 2004 m. – 262, 2005 m. – 254 [10]. Statistika liudija, kad prejudiciniai sprendimai sudaro bene pusę kasmet Teisingumo Teismo priimamų sprendimų. Taigi, pakartojant Teisingumo Teismo teisėjo T. Koopmanso gražų posakį, pirmąkart pavartotą 1987 m., galima sakyti, kad prejudicinis procesas tapo „savo sėkmės auka“ [11, p. 347]. Išsiplėtusioje ir besiplečiančioje ES prejudicinių prašymų daugėjimo perspektyva taip pat yra aiški ir suprantama.

Teisingumo Teismui aktuali problema lieka gana ilgi prejudicinių bylų nagrinėjimo terminai. 2003 m. vidutinė tokios bylos nagrinėjimo trukmė buvo 25,5 mėnesio. Tobulinant vidaus darbo metodus ir, suprantama, dėl teisėjų padaugėjimo įvykus naujausiajai ES plėtrai, Teismui pavyko 2004 m. sutrumpinti vidutinę nagrinėjimo trukmę 2 mėnesiais (t. y. iki 23,5 mėnesio), nors tais metais buvo išnagrinėtos net 262 prejudicinės bylos (2003 m. – 233 bylos). 2005 m. prejudicinės bylos buvo vidutiniškai nagrinėjamos 20,4 mėnesio.

Viena pagrindinių priežasčių, objektyviai apaiškinančių sąlygiškai ilgai trunkantį bylų nagrinėjimą Teisingumo Teisme, yra teismo proceso daugiakalbiškumas. Nuo 2004 m. gegužės 1 d., kai ES sudaro 25 valstybės narės, Teisingumo Teismas vartoja 20 oficialių kalbų (proceso kalba, remiantis Teismo procedūros reglamentu, gali būti dar viena – airių – kalba, tačiau kol kas ji nėra vartojama). Prejudicinių bylų proceso kalba yra nacionalinio teismo, kuris kreipėsi į Teismą, kalba. Ji turi būti vartojama visame procese – tiek rašytinėje, tiek ir žodinėje jo dalyje.

Teismo pasitarimai tradiciškai vyksta ir visas vidaus darbas Teisingumo Teisme atliekamas vartojant vieną – prancūzų – kalbą. Tai reiškia, kad visi bylos dokumentai, jeigu jie surašyti ne Teismo darbo kalba, pirmiausia išverčiami į prancūzų kalbą. Vienos valstybės narės pateiktas prejudicinis prašymas verčiamas į visas kitas oficialias kalbas ir siunčiamas visoms valstybėms narėms bei atitinkamoms ES institucijoms. Teismo sprendimai yra skelbiami oficialiomis ES kalbomis.

Nors pastaraisiais metais buvo ypač sustiprintos Teismo vertimų tarnybos, dokumentų vertimo trukmės problema išlieka labai aktuali. Teisingumo Teismo pirmininkas V. Skouris padėtį yra apibūdinęs remdamasis 2003 m. duomenimis, pagal kuriuos tais metais Liuk-

semburge gautų prejudicinių prašymų tekstai iš viso sudarė 3150 lapų. Jų vertimas į tuo metu buvusias vienuolika oficialių kalbų jau sudarė 30 800 lapų. Pradėjus versti iš vienos oficialios kalbos į kitas devyniolika kasmet gaunama apie 5000 puslapių sudarančių prejudicinių prašymų tekstų (prognozuojamas skaičius esant 25 valstybėms narėms), ir Teismo vertimo tarnybos turėtų dirbti vartodamos 380 įmanomų kalbos derinių [žr. 8, p. 4–5]. Atsižvelgdamas į tai ir atitinkamai vertindamas tolesnę perspektyvą Teisingumo Teismas ES Tarybos pritarimu 2005 m. liepos 12 d. padarė Teismo procedūros reglamento pakeitimus ir įtvirtino galimybę, atsižvelgiant į nacionalinio teismo sprendimo, kuriuo prejudiciniame tvarka kreipiamasi į EB Teisingumo Teismą, apimtį, vietoj viso sprendimo teksto vertimo pateikti išverstą jo santrauką [žr. 12, p. 19].

III. PREJUDICINIS PROCESAS

Pirmiausia reikia aptarti, kas gali būti prašymo priimti prejudicinį sprendimą autorius. Pagal EB sutarties 234 straipsnį **bet kuris valstybės narės teismas** (*išskirta autorius*), sprenddamas pagrindinę bylą, paprastai gali pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Svarbu pažymėti, kad nacionalinio, arba valstybės narės, teismo sąvoką Teisingumo Teismas traktuoja kaip savarankišką Bendrijos teisės sąvoką. Ją Teisingumo Teismas aiškina keliasdešimtyje priimtų sprendimų [žr. 13]. Dažniausiai tai daroma sprendžiant prejudicinių prašymų priimtinumą klausimą.

Prejudicinių prašymų nagrinėjimo procedūra skiriasi nuo tiesioginių ieškinių nagrinėjimo procedūros Teisingumo Teisme. Valstybės narės teismas į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo gali kreiptis nustatęs, kad siekiant priimti sprendimą jo nagrinėjamoje byloje reikia išspręsti vienos arba kelių Bendrijos teisės nuostatų aiškinimo ar jų galiojimo klausimą. Kurioje nacionalinio teismo proceso stadijoje reikėtų pateikti klausimą arba klausimus, nacionalinis teisėjas nusprendžia pats. Tačiau Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į sukauptą patirtį, atnaujintoje 2005 m. „Informacijoje dėl nacionalinių teismų prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo“ nurodo, jog „vis dėlto pageidautina, kad sprendimas pateikti prašymą dėl prejudicinio sprendimo būtų priimtas toje proceso stadijoje, kai prašymą pateikiantis teismas gali apibūdinti faktines ir teisines problemas aplinkybes, kad Teisingumo Teismas turėtų visą informaciją, būtina prireikus patikrinti, ar pagrindinėje byloje yra taikytina Bendrijos teisė. Siekiant geresnio teisingumo vykdymo prejudicinį klausimą taip pat gali būti naudinga suformuluoti išklausus bylos šalis“ [14, 19 punktas].

Taigi nacionaliniame teisme nagrinėjamos pagrindinės bylos atžvilgiu prejudicinis procesas Teisingumo Teisme yra tik tarpinis procesas. Šio proceso ir priimto prejudicinio sprendimo reikšmė pagrindinei bylai labai priklauso nuo prejudicinio prašymo klausimų formuluotės tikslumo ir pagrįstumo. Nebūtina, kad klausimą dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą iškeltų bylos šalys – nacionalinis teismas jį gali pateikti *ex officio*. Ne-

leidžiama nacionalinių teismų teisės pateikti prejudicinius klausimus suvaržyti valstybės proceso teisės normomis. Daugelyje ES valstybių narių proceso įstatymai nustato tik teismo pareigą sustabdyti bylos nagrinėjimą pateikus prejudicinį prašymą, tačiau paties prašymo pateikimo klausimų nereglementuoja.

Bendrijos teisė irgi nenustato prašymo priimti prejudicinį sprendimą formos reikalavimų. Prašymas gali būti bet kokios formos, kurią nacionalinė proceso teisė leidžia priimti klausimais, kuriais byla neišsprendžiama iš esmės. Dažniausiai tai yra nacionalinio teismo nutartis, kurioje ne tik suformuluojami prejudiciniai klausimai, bet ir išsprendžiamas pagrindinės bylos nagrinėjimo nacionaliniame teisme sustabdymo klausimas. Tačiau būtina atsižvelgti į tai, kad šis dokumentas yra proceso Teisingumo Teisme pagrindas ir kad šis Teismas turi turėti pakankamai informacijos, kuri leistų pateikti nacionaliniam teismui naudingą atsakymą. Prašymas turėtų būti surašytas paprastai, aiškiai, tiksliai ir neturėti nereikalingų elementų. Tai svarbu ypač dėl to, kad jis bus verčiamas į kitas oficialias ES kalbas.

Teisingumo Teismas rekomenduoja, kad nacionalinio teismo parengto prejudicinio prašymo tekstas būtų ne daugiau kaip dešimties puslapių. Tokios apimties dokumento visiškai užtenka, kad būtų tinkamai išdėstyti prašymo argumentai ir visa reikšminga informacija, padedanti lengvai suprasti pagrindinės bylos faktines ir teisines aplinkybes. Taigi pageidautina, kad būtų trumpai išdėstytas ginčo dalykas bei nustatytos reikšmingos faktinės aplinkybės arba bent paaiškintos faktinės priežastys, kuriomis grindžiamas prejudicinis klausimas; pateiktas nacionalinės teisės nuostata, kurios galėtų būti taikomos, turinys ir prireikus nurodyta su byla susijusi nacionalinių teismų praktika; kuo tiksliau nurodytos su konkrečiu atveju susijusios Bendrijos teisės nuostatos; išdėstytos priežastys, paskatinusios nacionalinį teismą pateikti klausimą dėl konkrečių Bendrijos nuostatų išaiškinimo ar galiojimo [žr. 15, 16], bei nustatytas ryšys tarp šių nuostatų ir pagrindinėje byloje taikytinų nacionalinės teisės aktų; prireikus išdėstyta pagrindinės bylos šalių pateiktų argumentų santrauka. Jokia Bendrijos teisės nuostata neįpareigoja nacionalinio teismo suformuluoti pageidaujama atsakymą, bet Teisingumo Teismas tokią galimybę preziumuoja ir minėtoje „Informacijoje“ dėl prejudicinių prašymų nurodo, kad „prašymą pateikiantis teismas gali, jei mano turįs galimybių, glaustai nurodyti savo nuomonę dėl galimo atsakymo į prejudicinius klausimus“ [14, 23 punktas].

Nacionalinis teismas prašymą priimti prejudicinį sprendimą kartu su atitinkamais dokumentais (pvz., bylos medžiaga ar jos kopija) privalo išsiųsti Teisingumo Teismui registruota siunta. Teisingumo Teismui išsprendus prejudicinio prašymo priimtinumą klausimą, prejudicinio sprendimo priėmimo procesas, nors ir šiek tiek specifiškas, vyksta įprastine tvarka, kaip tai nustatyta Procedūros reglamente. Jau minėjau, kad prejudiciniai prašymai (arba jų santrauka) yra išverčiami į oficialiąsias kalbas ir siunčiami visoms ES valstybėms narėms ir EB Komisijai, taip pat kitoms ES institucijoms, pavyzdžiui, toms, kurios dalyvavo rengiant ir priimant

teisės akta, dėl kurio aiškinimo ar taikymo pateikiamas prašymas.

EB Teisingumo Teismo statuto 20 straipsnis nustato, kad procesą Teisme sudaro dvi dalys – rašytinė ir žodinė. Tai reglamentuoja Teismo statusas ir Procedūros reglamentas.

Nuo 1991 m. egzistuoja supaprastinta procedūra (pranc. *procédure simplifiée*), numatyta Procedūros reglamento 104 straipsnio trečiojoje dalyje. Pirmąkart ji buvo pritaikyta 1998 m. ir gerokai pakeista 2000 m. [Žr. 17, p. 452]. „Originalioje šio straipsnio versijoje buvo numatyta, kad jei prejudicinis klausimas yra aiškiai tapatus klausimui, į kurį Teismas prejudicine tvarka jau yra atsakęs, Teismas gali priimti motyvuotą nutartį pasiremdamas ankstesniu sprendimu“ [17, p. 452]. Nuo 2000 m. liepos 1 d. Teismas gali priimti motyvuotą nutartį ir tuo atveju, jei atsakymą į prejudicinį klausimą galima aiškiai nustatyti iš Teismo praktikos arba jei atsakymas nekelia pagrįstų abejonų. Šie pakeitimai atspindėjo jau esamą Teismo praktiką, pradėtą sprendimais 1963 m. *Da Costa et Schaake* [žr. 18] ir 1982 m. *Cilfit* [žr. 19] bylose. Nuo 2005 m. spalio 1 d., įsigaliojus Teismo procedūros reglamento 2005 m. liepos 12 d. pakeitimams, Teisingumo Teismas privalo informuoti prejudicinį prašymą pateikusį nacionalinį teismą apie tai, kad taikant supaprastintą procedūrą numatoma priimti sprendimą motyvuota nutartimi tik tada, kai jis tai grindžia tuo, kad atsakymas nekelia pagrįstų abejonų. Pirmais dviem atvejais, t. y. tuomet, kai prejudicinis klausimas yra aiškiai tapatus klausimui, į kurį Teismas prejudicine tvarka jau yra atsakęs, arba kai atsakymą į užduotą klausimą galima aiškiai nustatyti iš Teismo praktikos, užtenka susipažinti su generalinio advokato nuomone.

Teisingumo Teismas vis dažniau taiko supaprastintą procedūrą. Tai ypač lėmė jau minėtieji Procedūros reglamento 2000 m. pakeitimai. Dabar maždaug 10 proc. prejudicinių bylų išsprendžiama taikant šią procedūrą. Dažniausiai tokius klausimus nagrinėja trijų teisėjų kolegija.

Vienas pagrindinių supaprastintos procedūros įtvirtinimo tikslų buvo sutrumpinti aptariamų bylų nagrinėjimo terminus. Nors tai ir atrodytų paradoksalu, tačiau dėl įvairių aplinkybių ne visuomet pavyksta pasiekti, kad šie terminai būtų trumpesni nei bylų, nagrinėjamų įprasta tvarka. Kai prejudicine tvarka nagrinėjamoje byloje nerengiamas teismo posėdis ir neprašoma generalinio advokato išvados, sprendimas pasibaigus rašytinei proceso daliai gali būti priimtas sąlygiškai greitai. „Nagrinėjant bylą pagal supaprastintą procedūrą egzistuoja pareiga, pasibaigus rašytinei proceso daliai, pranešti teismui, kuris kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo, kad Teismas ketina taikyti šią procedūrą, ir šiuo klausimu išklausti suinteresuotas šalis, jeigu jos pateikia pastabas“ [17, p. 455]. Todėl pabrėžtina, kad ypač svarbūs yra jau minėtieji Teismo procedūros reglamento 2005 m. liepos 12 d. pakeitimai.

Supaprastintos procedūros taikymo efektyvumas labai priklauso ir nuo nacionalinių teismų bei Teisingumo Teismo bendradarbiavimo kokybės. Jeigu bendra-

darbiaujama glaudžiai, tikėtina, kad supaprastinta procedūra bus taikoma dažniau. Ir nors ji nėra panacėja siekiant sutrumpinti bylų nagrinėjimo laiką, daugeliu atveju ji leidžia sutaupyti kelis mėnesius.

Nagrinėjant bylą prejudicine tvarka, kaip ir kitų kategorijų bylose, egzistuoja Procedūros reglamento 61 straipsnio numatyta galimybė atnaujinti žodinę proceso dalį [žr. 20]. Šios proceso dalies atnaujinimą Teismas gali inicijuoti pats arba gali taip nuspręsti gavęs generalinio advokato ar bylos šalių siūlymą [žr. 21, p. 618]. Nors apskritai tokie prašymai patenkinami nedažnai, pažymėtina, kad Teisingumo Teismas didelę reikšmę teikia prejudiciniame procese dalyvaujančių šalių pastaboms. Jas įvertinęs Teismas taip pat gali priimti nutartį atnaujinti žodinę proceso dalį. Taip šalims suteikiama galimybė išsakyti nuomonę tais klausimais, kurie iškilo tik proceso metu, dėl kurių šalys apskritai nebuvo pareiškusios savo pozicijos byloje arba neatsakė į naujai iškilius klausimus pateikdamos pradines pastabas [žr. 22].

IV. PREJUDICINIS SPRENDIMAS DĖL BENDRIJOS TEISĖS AKTO IŠAIŠKINIMO

Kaip numatyta EB Sutarties 234 straipsnyje, bet kuris valstybės narės teismas, įskaitant specializuotuosius, turi galimybę prašyti Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą dėl Bendrijos teisės normos išaiškinimo, jei mano, kad tai būtina sprendimui jo nagrinėjamoje byloje priimti.

Teisingumo Teismas neaiškina nacionalinės teisės, – tokią kompetenciją turi tik nacionalinis teismas. Taigi aiškindamas Bendrijos teisę Teismas neišsako savo nuomonės nei dėl nacionalinės teisės galiojimo Bendrijos teisės atžvilgiu, nei dėl jos taikymo konkrečioje byloje. Taip pat reikia pabrėžti, kad pagal prejudicinio sprendimo procedūrą Teisingumo Teismas aiškina Bendrijos teisės nuostatas ir sprendžia jų galiojimo klausimą, o ne taiko jas pagrindinėje byloje nagrinėjamai faktinei situacijai. Teisingumo Teismas taip pat nepriima ir sprendimo dėl pagrindinės bylos faktinių aplinkybių. Tačiau akivaizdu, kad per prejudicinius sprendimus netiesiogiai tikrinama, ar nacionalinė teisė atitinka Bendrijos teisę. Prejudicinio sprendimo procedūra yra susijusi su tiesioginiais ieškiniais dėl valstybių narių įsipareigojimų neįvykdymo. Iš priimto prejudicinio sprendimo gali išplaukti, kad konkrečios nacionalinės teisės nuostatos prieštarauja Teismo išaiškintai Bendrijos teisės normai. Nacionalinis teisėjas, spręsdamas pagrindinę bylą, į tai privalo atsižvelgti. Neretai būna, kad priėmus prejudicinį sprendimą, iš kurio matyti, kad nacionalinė teisė prieštarauja Bendrijos teisei, Komisija pateikia Teisingumo Teismui ieškinį dėl valstybės įsipareigojimų neįvykdymo. Pasitaiko ir tokių atvejų, kai Teismas tuo pačiu metu nagrinėja prejudicinį prašymą ir ieškinį dėl įsipareigojimų neįvykdymo, kurie susiję su tuo pačiu klausimu [žr. 23].

Valstybės narės teismas, nagrinėdamas pagrindinę bylą ir manydamas, kad jo nustatytai faktinei situacijai reikia taikyti Bendrijos normą, pats nusprendžia, ar ši norma yra išsamiai išaiškinta Teisingumo Teismo prak-

tikoje, ir prireikus ją taiko konkrečioje byloje. Šiuo atveju nacionalinis teismas funkcinio požiūriu veikia kaip Bendrijos teismas. Tačiau kilus abejonių dėl Bendrijos teisės normos turinio ar tos normos taikymo naujomis faktinėmis aplinkybėmis (kurios dar nebuvo įvertintos Teisingumo Teismo praktikoje) ir manant, kad sprendimui priimti nacionaliniame teisme būtinas išaiškinimas, geriausia išeitis – kreiptis į Teisingumo Teismą. Neretai to prašo pagrindinės bylos šalys, bet nacionalinių teismų nepriklausomumas sprendžiant, ar būtina kreiptis į Teisingumo Teismą, yra nekvestionuojamas. Teisingumo Teismo praktika suteikia nacionaliniams teismams didelę laisvę (pranc. *marge d'appréciation*) vertinant prejudicinio prašymo tikslingumo klausimą [žr. 24]. Tačiau jeigu prejudicinis klausimas yra akivaizdžiai hipotetinis, nerealus arba negalima suprasti faktinio konteksto, su kuriuo jis siejamas, Teisingumo Teismas gali atsisakyti nagrinėti prejudicinį prašymą [žr. 25; 26].

EB sutarties 234 straipsnis nustato, kad valstybės narės teismas gali kreiptis tiek dėl pirminės, tiek dėl antrosios teisės aktų išaiškinimo. Todėl, be jokios abejonės, reglamentai ir direktyvos yra patys dažniausi prejudicinių prašymų objektai. Teisingumo Teismui tenka aiškinti ir kai kuriuos Tarybos bei Parlamento priimtus aktus. Bendrijos sudaryti tarptautiniai susitarimai yra prilyginti institucijų priimamiems aktams ir taip pat gali tapti prejudicinio prašymo objektu [žr. 27].

Kalbant apie valstybės narės teismo teisę konkrečioje byloje kreiptis į Teisingumo Teismą būtina žinoti, kad pagal EB sutarties 68 straipsnį dėl institucijų aktų, priimtų EB sutarties trečiosios dalies IV antraštinės dalies srityje (vizų, prieglobsčio, imigracijos ir kitos su laisvu asmenų judėjimu susijusios politikos sritys), ypač jurisdikcijos ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo srityse, prašymą priimti prejudicinį sprendimą gali pateikti tik teismas, kurio sprendimai teismine tvarka toliau neskundžiami. Remiantis ES sutarties 35 straipsniu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl Bendrijos institucijų aktų, priimtų policijos ir teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityje, gali pateikti teismai tik tų valstybių, kurios pripažino Teisingumo Teismo kompetenciją, atskirai nustatydamos, ar į šį Teismą gali kreiptis visi teismai, ar tik tie, kurių sprendimai toliau teismine tvarka neskundžiami.

Kalbant apie nacionalinius paskutinės instancijos teismus, kurie privalo pagal EB sutarties 234 straipsnio trečiąją dalį kreiptis į Teisingumo Teismą su prejudiciniu prašymu, pabrėžtina, kad tokiais laikomi ne tik instituciniu požiūriu aukščiausių vietą nacionalinėse teismų sistemose užimantys teismai (dažniausiai tai kasaciniai arba aukščiausieji teismai), bet ir kiti teismai, kurių sprendimai, remiantis nacionaline teise, negali būti skundžiami. Nacionaliniai konstituciniai teismai irgi patenka į tokių teismų sąrašą [žr. 28, p. 328].

Teisingumo Teismo praktikoje yra EB sutarties 234 straipsnio trečiojoje dalyje nustatytos neskundžiamas sprendimus priimančių teismų pareigos kreiptis su prejudiciniu prašymu išimčių. Jau 1982 m. *Cilfit* sprendime Teismas, nagrinėdamas EEB sutarties 177 straipsnio (dabar EB sutarties 234 str.) antrosios ir trečiosios

dalių santykį, nustatė, kad trečiojoje dalyje minimi valstybės teismai „nėra įpareigoti kreiptis į Teisingumo Teismą dėl jiems iškelto Bendrijos teisės klausimo išaiškinimo, jeigu tas klausimas nėra aktualus, t. y. jeigu atsakymas į tą klausimą neturėtų jokios įtakos bylos baigčiai. Jeigu Teismas jau yra pateikęs tapataus klausimo išaiškinimą ar jau ankstesniuose sprendimuose išnagrinėjo tą patį teisės aspektą (pranc. *acte éclairé*) arba jeigu Bendrijos teisės taikymas yra toks akivaizdus, jog nebėra jokio pagrindo kilti pagrįstai abeionei (pranc. *acte clair*), valstybės narės teismas neprivalo kreiptis prejudicine tvarka“ [žr. 19, punktus 10, 13, 14 ir 16]. Šiame kontekste pabrėžtina, kad toks „akivaizdumas“ nustatomas, kai neabejojama, kad ir kitų valstybių narių teismai bei Teisingumo Teismas būtų tos pačios nuomonės. Kaip sakė generalinis advokatas A. Tizzano, *Cilfit* sprendimu siekiama nustatyti tinkamą pusiausvyrą (pranc. *équilibre raisonnable*) tarp poreikio išvengti bereikalingų kreipimųsi į Teisingumo Teismą ir būtinumo užtikrinti vienodą Bendrijos teisės taikymą [29, 56 punktas]. Nors šiuo sprendimu nustatyti kriterijai yra iki šiol aktualūs, tačiau praktinis jų taikymas sukelia tam tikrų problemų. Štai, pavyzdžiui, klausimai dėl akivaizdus teisės akto ar ankstesnio to paties teisės aspekto nagrinėjimo doktrinų taikymo Teisingumo Teismui ne kartą kilo kitose jo nagrinėtose bylose [žr. 30, 31]. Nacionaliniams teismams, kurie sprendžia dėl prejudicinio kreipimosi tikslingumo, taip pat gali iškilti ir kyla sunkumų nustatant, ar konkretus atvejis priskiriamas *acte clair* ar *acte éclairé* taikymo sričiai. Beje, pastarojo meto byloje Teisingumo Teismo generaliniai advokatai kelia klausimą, ar šiandien dar tikslinga taikyti *acte clair* doktriną tokią, kokia ji buvo nustatyta *Cilfit* sprendime [žr. 29, 75 punktą ir 32, 49–58 punktus].

Suprantama, *Cilfit* sprendime nustatytų kriterijų jokiū būdu negalima laikyti privalomais nei valstybės narės teismams, nei pačiam Teisingumo Teismui. J. F. H. Inghelramas pabrėžia, kad „kriterijų, (...) kuriuos Teisingumo Teismas pateikė *Cilfit* sprendime, nereikėtų traktuoti kaip instrukcijų, kurių reikia įsakmiai laikytis, – tai būtų sunkiai suderinama su nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimo principu. Daug svarbiau tai traktuoti kaip nuorodą, pagal kurią vidinis įsitikinimas turi remtis ne tipiškai nacionaliniu teisinio mąstymo būdu, o Bendrijų koncepcija ir metodika“ [17, p. 458].

V. PREJUDICINIS SPRENDIMAS DĖL BENDRIJOS TEISĖS AKTO GALIOJIMO

Prejudiciniai sprendimai dėl Bendrijos teisės akto galiojimo tam tikra prasme papildo tiesioginius ieškinius dėl panaikinimo. Kaip ir ieškiniai dėl panaikinimo, jie yra Bendrijos teisės aktų teisėtumo kontrolės būdas.

Pirmiausia, remiantis EB sutarties 234 straipsniu, Teisingumo Teismas negali priimti prejudicinio sprendimo dėl Bendrijos sutarčių ar jų pakeitimo, sutarčių priedų ir protokolų pripažinimo negaliojančiais. Vadinausi, valstybių narių teismai irgi negali kelti tokių klausimų. Taip pat visiškai aišku, kad Teisingumo Teismas

gali tikrinti bet kurio iš EB sutarties 249 straipsnyje numatytų antrinės teisės aktų galiojimą. Savaimė suprantama, kad Bendrijos akto arba atskirų jo nuostatų galiojimo klausimo išsprendimas gali turėti lemiamą įtaką priimant sprendimą pagrindinėje byloje. Valstybės narės teismai, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau skundžiami, privalo kreiptis į Teisingumo Teismą ir paprašyti priimti prejudicinį sprendimą dėl Bendrijos institucijų ir Europos centrinio banko aktų galiojimo. Visi kiti teismai, kurie, nagrinėdami pagrindinę bylą, sprendžia klausimą dėl Bendrijos akto galiojimo, gali atmesti bylos šalių argumentus, prieš tai atlikę tyrimą, pavyzdžiui, susipažinę su jau priimtais prejudiciniais sprendimais. Tačiau jei lieka bent menkiausių abejonių, jie gali kreiptis į Teisingumo Teismą prašydami atsakyti, ar atitinkamas aktas galioja. Teisingumo Teismas jau *Foto-Frost* byloje nustatė, kad nacionalinis teismas pats negali pripažinti Bendrijos akto negaliojančiu, tačiau jis išsaugo galimybę konstatuoti, kad Bendrijos teisės aktas, dėl kurio pagrindinės bylos šalims iškilo abejonių, yra galiojantis [5, 14–15 punktai]. Tokią Teisingumo Teismo praktiką patvirtino vėlesni Teismo sprendimai [33].

Neseniai Teisingumo Teismas vėl turėjo nuspręsti dėl *Cilfit* ir *Foto-Frost* sprendimais nustatytų kriterijų taikymo *Gaston Schul* byloje [žr. 34]. Šiuo atveju klausimas buvo keliamas dėl to, ar paskutinės instancijos nacionalinis teismas privalo prejudicine tvarka kreiptis į Teisingumo Teismą dėl Bendrijos teisės akto galiojimo, kai Teismas jau yra pripažinęs atitinkamas panašaus teisės akto nuostatas negaliojančiomis. Šiame sprendime Teisingumo Teismas konstatavo, kad „*Cilfit* sprendime pateiktas aiškinimas dėl išaiškinimo klausimų negali būti taikomas klausimams, susijusiems su Bendrijų aktų galiojimu“ [34, 19 punktas]. Taigi *Cilfit* byloje nustatyti kriterijai nebuvo analogiškai pritaikyti tokiam atvejui. Priešingai nei generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvadoje, Teismo sprendime šioje byloje priminus, kad tik Bendrijų teismas gali priimti tinkamiausią sprendimą dėl Bendrijų akto galiojimo, pabrėžta, jog nacionaliniam teismui, kurio sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiami, lieka pareiga pateikti Teisingumo Teismui klausimą dėl tokio teisės akto nuostatų galiojimo net ir tuo atveju, kai šis jau yra pareiškęs savo nuomonę dėl kitų panašaus Bendrijos teisės akto nuostatų negaliojimo [žr. 34, 24–25 punktus].

Jau daugiau kaip keturiasdešimt metų Teisingumo Teismas laikosi taisyklės, kad nors prejudicinis prašymas yra pateikiamas dėl išaiškinimo, pats Teismas gali patikrinti, ar Bendrijos teisės aktas galioja [žr. 35, 36].

VI. TEISINIS PREJUDICINIO SPRENDIMO POVEIKIS

Prejudicinis sprendimas sukelia teisinės pasekmės nuo jo paskelbimo dienos [žr. 37]. Toks sprendimas turi poveikį tiek nacionaliniam teismui, kuris iškilus klausimui jo nagrinėjamoje byloje kreipėsi į Teisingumo Tei-

smą, tiek kitiems nacionaliniams teismams, nagrinėjantiems jiems pateiktas bylas.

Gana anksti Teisingumo Teismas savo praktikoje nustatė, kad prejudicinis sprendimas sprendžia teisės klausimus ir įpareigoja nacionalinį teismą vadovautis Bendrijos teisės akto nuostatų išaiškinimu pagrindinėje byloje [žr. 38, 26 punktą]. Nacionalinis teismas, kreipėsis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, turi įgyvendinti tai, ką savo sprendimu nusprendžia (pranc. *dit pour droit*) Teisingumo Teismas. Jeigu nacionalinio teismo sprendimas pagal nacionalinę teisę gali būti skundžiamas, kiekvienas toliau klausimą sprendžiantis teismas turi vadovautis prejudiciniu sprendimu, nors ir išlaiko galimybę vėl kreiptis į Teisingumo Teismą. Žinoma, Teismas suteikia teisę valstybės narės teismui, kuriam prejudicine tvarka jau yra atsakyta, pateikti naują prejudicinį prašymą, jeigu tas teismas mano, kad to reikia sprendimui jo nagrinėjamoje byloje priimti [žr. 39; 40]. Toks kreipimasis yra galimas, kai nacionaliniam teismui kyla neaiškumų dėl jau pateikto prejudicinio sprendimo turinio arba sunkumų tokį sprendimą taikant, kai jis turi naują teisės klausimą, taip pat kai pateikia naujų vertinimo elementų, galinčių nulemti kitokią Teismo atsakymą į jo jau nagrinėtą klausimą [41, 12 punktus]. Bet kuris nacionalinis teismas, sprenddamas bylą, neturi teisės savarankiškai aiškinti ankstesniame prejudiciniame sprendime Teismo išaiškintų teisės normų. Jis taiko jau pateiktą išaiškinimą.

Kalbant apie prejudicinius sprendimus dėl Bendrijos teisės aktų galiojimo svarbu tai, kad Teismo konstatavimas, jog atitinkamas teisės aktas arba jo dalis negalioja, yra privalomas ne tik nacionaliniam teisėjui, pateikusiam klausimą dėl tokio akto galiojimo, tačiau sudaro pakankamą pagrindą bet kuriam kitam teisėjui laikyti tokį teisės aktą arba jo dalį negaliojančiu, kai toks klausimas kyla jo nagrinėjamoje byloje [42, 13 punktus]. Prejudicinis sprendimas, kuriame konstatuojama, kad Bendrijos teisės aktas negalioja, turi *erga omnes* poveikį ir suponuoja panašią kaip ir sprendimas dėl Bendrijos teisės aktų panaikinimo situaciją. Tačiau nors Teismas jau yra priėmęs sprendimą atitinkamu klausimu, kiti nacionaliniai teismai turi galimybę, kai mano, kad to reikia, vėl kreiptis į Teismą.

Prejudiciniai sprendimai sukelia pasekmes laike. Sprendimai dėl Bendrijos teisės aktų išaiškinimo turi *ex tunc* poveikį. Teismo pateiktu išaiškinimu atskleidžiamas ir patikslinamas konkretaus teisės akto turinys. Tai reiškia, kad konkretus teisės aktas turėjo būti taip suprantamas ir aiškinamas nuo pat jo įsigaliojimo dienos. Sprendimai dėl Bendrijos teisės aktų galiojimo taip pat galioja atgal, negaliojančiu paskelbtas teisės aktas yra neteisėtas *ab initio* ir tik išimties atveju Teismas gali nukrypti nuo prejudicinio sprendimo galiojimo atgal principo.

VII. PREJUDICINIO SPRENDIMO MECHANIZMO REFORMA

Kalbant apie prejudicinio sprendimo mechanizmo reformą reikia aptarti du dalykus. Pirma, šis mechaniz-

mas tobulinamas remiantis 2003 m. vasario 1 d. įsigaliojusia Nicos sutartimi. Antra, šiuo metu Teisingumo Teisme kyla naujos diskusijos dėl tokio mechanizmo pertvarkymo konkrečiose srityse.

Nicos sutartis pradėjo naują Teisingumo Teismo reformos etapą. Prejudicinio prašymo sistemai ypatingą reikšmę turi EB sutarties 225 straipsnio trečioji dalis, kuri numato, kad „konkrečiose Statuto nustatytose srityse Pirmosios instancijos teismo jurisdikcijai priklauso nagrinėti ir spręsti klausimus, pateiktus pagal 234 straipsnį dėl prejudicinio sprendimo“. Kol kas ši Nicos sutarties nuostata nėra įgyvendinta praktikoje. Nors šios kompetencijos perdavimas Pirmosios instancijos teismui bus tik dalinis, tačiau ją įgyvendinus Teisingumo Teismas neteks dešimtmečius turėto monopolio prejudicinių sprendimų srityje.

Viena vertus, Pirmosios instancijos teismo kompetencija apsiribos konkrečiomis sritimis, kurios bus nustatytos Statute. Dėl tokių sričių kol kas diskutuojama. Tačiau atrodytų, kad iš cituotos EB sutarties 225 straipsnio trečiosios dalies redakcijos išplaukia, jog darant nuorodą tik į EB sutarties 234 straipsnį, nors tai apima ir EB sutarties 68 straipsnį, Teisingumo Teismo kompetencija pateikti prejudicinius sprendimus pagal ES sutarties 35 straipsnį dėl šios sutarties VI skyriaus negali būti perleista Pirmosios instancijos teismui [43, p. 3]. Apibrėžti konkrečias sritis nėra lengva, nes, kaip sakė generalinis advokatas F. G. Jacobsas, „dažnai byloje kyla klausimų, susijusių su skirtingomis sritimis; ir net ir tuomet, kai atrodo, kad nuoroda daroma į konkrečią sritį, gali iškilti daug platesnės apimties ir fundamentalesnių problemų“ [44, p. 23]. Todėl sunku išskirti atskiras, su kitomis sritimis nesusijusias sritis.

Tačiau jau dabar galima kalbėti apie tam tikrus kriterijus, kuriais reikėtų vadovautis jas apibrėžiant. Pirmiausia išskirtinos sritys, kurios labiausiai išlaiko savo savarankiškumą nuo kitų sričių ir yra daugiau techninio pobūdžio. Šiame kontekste pirmiausia reikia paminėti muitų teisę, tiksliau sakant, – klausimus, pateikiamus dėl konkrečių produktų klasifikavimo pagal kombinuotąją nomenklatūrą. Taip pat būtų tikslinga Pirmosios instancijos teismui suteikti kompetenciją nagrinėti prejudicinius prašymus kai kuriose iš tų sričių, kur jam suteikta kompetencija nagrinėti tiesioginius ieškinius ir kur šiandien jau turima turtinga teismo praktika. Viena iš tokių sričių – tai prekių ženklų teisė. Kompetencijos perdavimas Pirmosios instancijos teismui šioje srityje įgauna dar didesnę prasmę ateityje ketinant įkurti specializuotą Patentų teismą. Teisinėje literatūroje minima daug sričių, kuriose kompetencija priimti prejudicinius sprendimus galėtų būti perleista. Tai žemės ūkio, socialinės apsaugos, antidempingo, konkurencijos, valstybės pagalbos ir kitos sritys. Tačiau iš pradžių reikėtų apsiriboti mažesniu skaičiumi sričių, kuriose kompetencija priimti prejudicinius sprendimus būtų perduota Pirmosios instancijos teismui.

Antra vertus, EB sutarties 225 straipsnio trečiojoje dalyje toliau nurodyta išimtis taip pat lemia, kad Pirmosios instancijos teismo kompetencija prejudiciniais klausimais tėra dalinė. Šia išimtimi numatyta, kad „tais

atvejais, kai Pirmosios instancijos teismas mano, kad byloje reikalingas principinis sprendimas, galintis turėti įtakos Bendrijos teisės vienovei ar darnumui, jis gali perduoti bylą Teisingumo Teismui, kad šis priimtų sprendimą“. Taigi tais atvejais, kai gavęs prejudicinį prašymą, susijusį su konkrečia Pirmosios instancijos teismo kompetencijai priklausančia sritimi, šis teismas konstatuos, kad pateikti klausimai ypač svarbūs Bendrijos teisės kontekste, jis savo ruožtu perduos tokius prašymus Teisingumo Teismui. Toks klausimo sprendimo perdavimo Teisingumo Teismui poreikis galėtų kilti, jeigu pateikti klausimai būtų susiję ne tik su konkrečios Pirmosios instancijos teismo kompetencijai priklausančios srities, bet ir su kitomis pamatinėmis EB teisės nuostatomis. Toks poreikis taip pat galėtų kilti, jeigu atrodytų, kad numanomais atsakymais į pateiktus klausimus būtų nukrypstama nuo nusistovėjusios teismo praktikos arba jeigu prejudiciniai klausimai, nors ir pateikiami dėl konkrečios srities, būtų esminiai ir dėl jų Teismas dar nebūtų turėjęs progos pareikšti savo nuomonės.

Be to, tas pats EB sutarties 225 straipsnis numato ir Pirmosios instancijos teismo priimtų sprendimų peržiūrėjimo mechanizmą. Jame nustatyta, kad tais atvejais, „kai yra didelis pavojus, kad bus paveikta Bendrijos teisės vienovė ar darnumas, Pirmosios instancijos teismo prejudicinius sprendimus išimties tvarka Statute numatytais sąlygomis gali peržiūrėti Teisingumo Teismas“. Teisingumo Teismo statuto 62 straipsnis numato pirmojo generalinio advokato teisę EB sutarties 225 straipsnio antrojoje bei trečiojoje dalyse nustatytais atvejais pasiūlyti Teisingumo Teismui peržiūrėti Pirmosios instancijos teismo sprendimą per 1 mėnesį nuo jo priėmimo. Dėl peržiūrėjimo tikslingumo Teisingumo Teismas irgi nusprendžia per 1 mėnesį nuo tokio pasiūlymo gavimo. Pažymėtina, kad pasiūlyti peržiūrėti Pirmosios instancijos teismo sprendimą gali tik pirmasis generalinis advokatas. Kyla klausimas, ar tikslinga taip kardinaliai sumažinti subjektų, galinčių kelti klausimą dėl Pirmosios instancijos teismo sprendimo peržiūrėjimo, ratą.

ES Taryba 2005 m. spalio 3 d. dar kartą iš dalies pakeitė Teismo statutą nustatydamą Pirmosios instancijos teismo priimtų sprendimų peržiūrėjimo sąlygas ir ribas. Į Statutą įterptas 62 b straipsnis, kurio antroji dalis nustato, kad „EB sutarties 225 straipsnio trečiojoje dalyje ir EAEB sutarties 140 a straipsnio trečiojoje dalyje numatytais atvejais, nesant pasiūlymų dėl peržiūrėjimo ar sprendimų pradėti peržiūrėjimo procedūrą, Pirmosios instancijos teismo atsakymas (-ai) įsigalioja pasibaigus 62 straipsnio antrojoje pastraipoje tam tikslui nustatytiems terminams. Jei būtų pradėta peržiūrėjimo procedūra, peržiūrėtas (-i) atsakymas (-ai) įsigalioja po procedūros, nebent Teisingumo Teismas nusprendžia kitaip. Jei Teisingumo Teismas nustato, kad Pirmosios instancijos teismo sprendimas turi įtakos Bendrijos teisės vienovei ar darnumui, Teisingumo Teismo atsakymas į peržiūrėtus klausimus pakeičia Pirmosios instancijos teismo atsakymą“ [žr. 45].

Be jau minėtų Nicos sutartimi inspiruotų prejudicinio sprendimo mechanizmo pakeitimų, svarbu trumpai aptarti ir numanomą reformą, dėl kurios šiuo metu kaip

tik jau yra inicijuojamos diskusijos Teisingumo Teisme. Atsižvelgiant į Europos Vadovų Tarybos 2004 m. lapkričio mėn. patvirtintą Hagos programą, kuria siekiama sustiprinti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę ES [žr. 46, p. 11], keliamas klausimas dėl konkrečių priemonių, kurios leistų per kuo trumpesnę laiką atsakyti į tam tikrus prejudicinius prašymus, pateikiamus dėl minėtų erdvę reglamentuojančių teisės aktų. Pirmiausia tai apimtų prejudicinius prašymus dėl prieglobstį ir imigraciją reglamentuojančių teisės aktų ir Tarybos 2003 m. lapkričio 27 d. reglamento Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, išaiškinimo. Tai galėtų apimti prejudicinius prašymus, keliamus ir dėl kitų teisės aktų, kaip antai Tarybos 2002 m. birželio 13 d. pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių (2002/584/TVR). Nacionaliniams teisėjams, pateikiantiems tokius prejudicinius klausimus, būtinas ypač skubus atsakymas. Todėl keliamas mintis, kad prejudiciniai sprendimai tokiais atvejais turėtų būti priimami per keletą savaičių nuo prašymo pateikimo dienos. Akivaizdu, kad priimant sprendimus tokios skubos tvarka reikia numatyti specialų mechanizmą, kuris skirtųsi nuo prejudicinio sprendimo priėmimo įprasta tvarka. Atitinkamai reikėtų supaprastinti atskirus prejudicinio sprendimo priėmimo etapus. Teisme galėtų būti sudaryta specializuota kolegija, kuriai būtų pavesta nagrinėti tokius prašymus. Ši kolegija, konstatavusi, kad pateiktas prejudicinis klausimas yra ypač svarbus, galėtų prašyti prejudicinį klausimą nagrinėti įprasta tvarka.

Pagreitinta procedūra, numatyta Teismo procedūros reglamento 104 a straipsnyje, neatitinka naujų poreikių. Todėl siekiant įgyvendinti šias idėjas būtina sukurti specialią procedūrą. Tam atitinkamai turėtų būti keičiami ir Teismo statusas, ir Procedūros reglamentas.

LITERATŪRA IR NUORODOS

1. EB sutarties 220 str. numato, kad „Teisingumo Teismas ir Pirmosios instancijos teismas, kiekvienas pagal savo jurisdikciją, užtikrina, kad aiškinant ir taikant šią Sutartį būtų laikomasi teisės.“
2. EB sutarties 234 str. numato, kad „Teisingumo Teismo jurisdikcijai priklauso priimti preliminarų nutarimą dėl:
 - a) šios Sutarties aiškinimo;
 - b) Bendrijos institucijų ir ECB aktų galiojimo ir išaiškinimo;
 - c) Tarybos aktu įkurtų įstaigų statutų išaiškinimo, kai tuose statutuose tai numatyta.
 Valstybės narės teismas, iškilus tokiam klausimui, manydamas, kad sprendimui priimti reikia nutarimo šiuo klausimu, gali prašyti Teisingumo Teismą priimti preliminarų nutarimą.
 Valstybės narės teismas, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas, iškilus tokiam klausimui, kreipiasi į Teisingumo Teismą.“
3. EBTT 1990 m. sausio 26 d. nutartis *Falciola/Comune di Pavia*, C-286/88, Rec. p. I-191.
4. Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

5. EBTT 1987 m. spalio 22 d. sprendimas *Foto-Frost/Hauptzollamt Lübeck-Ost*, 314/85, Rec. p. 4199.
6. Pertek J. La pratique du renvoi préjudiciel en droit communautaire: coopération entre CJCE et juges nationaux. – Paris: Litec, 2001.
7. Gautier Y. Le renvoi préjudiciel, un instrument efficace de dialogue?//Le dialogue entre les juges européens et nationaux: incantation ou réalité? – Bruxelles: Bruylant, 2004.
8. Discours du Président de la CJCE Skouris V. à la Réunion des agents des États membres et des institutions européennes, 31 janvier 2005 (nepaskelbtas).
9. EBTT 1962 m. balandžio 6 d. sprendimas *De Geus en Uildenbogerdt/Bosh e.a.*, 13/61, Rec. p. 89.
10. Statistiques judiciaires 2005, Cour de justice des Communautés européennes. – Bruxelles, 2006.
11. Koopmans T. La procédure préjudicielle, victime de son succès?//Mélanges en hommage à Pescatore. – Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1987.
12. 2005 m. liepos 12 d. Teisingumo Teismo procedūros reglamento pakeitimai//OL L 203, 2005.
13. Pirmasis sprendimas, kuriame Teisingumo Teismas išsakė savo nuomonę dėl „nacionalinio teismo“ kriterijų, yra 1966 m. birželio 30 d. sprendimas *Vaassen-Goebbels/Beambtenfonds voor het Mijnbedrijf*, 61-65, Rec. p. 377. Šie kriterijai buvo atitinkamai plėtojami kituose Teismo sprendimuose ir nutartyse (žr., pavyzdžiui, 1999 m. lapkričio 18 d. sprendimą *X et Y*, C-200/98, Rec. p. I-8261; 2000 m. liepos 6 d. sprendimą *Abrahamsson et Anderson*, C-407/98, Rec. p. I-5539; 2001 m. lapkričio 29 d. sprendimą *De Coster*, C-17/00, Rec. p. I-9445; 2003 m. liepos 11 d. nutartį *Cafom et Samsung*, C-161/03, neskelbta; 2004 m. sausio 15 d. nutartį *Saetti et Frediani*, C-235/02, Rec. p. I-1005; 2005 m. sausio 27 d. sprendimą *Demuit et Cordenier*, C-125/04, Rec. p. I-923). Reikia pažymėti, kad šis klausimas, turint omeny nacionalinių teisės sistemų gausą, dar nėra iki galo išnagrinėtas.
14. Informacija dėl nacionalinių teismų prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo//OL C 143, 2005.
15. EBTT 1995 m. balandžio 7 d. nutartis *Grau Gomis e.a.*, C-167/94, Rec. p. I-1023.
16. EBTT 1996 m. vasario 2 d. nutartis *Bresle/Préfet de la Région Auvergne et Préfet du Puy-de-Dôme*, C-257/95, Rec. p. I-233.
17. Inghelram J. F. H. Quelques réflexions relatives à la procédure simplifiée utilisée par la Cour de justice pour répondre aux questions préjudicielles//Sociaal economische wetgeving. 2005. No. 11.
18. EBTT 1963 m. kovo 27 d. sprendimas *Da Costa et Schake e.a./Administration fiscale néerlandaise*, 28-30/62, Rec. p. 63.
19. EBTT 1982 m. spalio 6 d. sprendimas *Cilfit/Ministero della Sanità*, 283/81, Rec. p. 3415.
20. Teisingumo Teismo procedūros reglamento 61 str. numato, kad „išklauses generalinį advokatą Teismas gali priimti nutartį dėl žodinės proceso dalies atnaujinimo“.
21. Rideau J., Picod F. Code des procédures juridictionnelles de l'Union européenne. – Paris: Litec, 2002.
22. Kaip pavyzdį žr. *Pfeiffer* sujungtas bylas (2004 m. spalio 5 d. sprendimas C-397/01 ir C-403/01, Rec. p. I-8835) ir šiuo metu Teisme nagrinėjamą *Banca Popolare di Cremona* bylą, C-475/03, kurioje žodinė proceso dalis atnaujinta 2005 m. spalio 21 d. nutartimi.
23. Kaip pavyzdį žr. EBTT bylas *The Queen/Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Jaderow* (1989 m. gruodžio 14 d. sprendimas, C-216/87, Rec. p. 4509) ir *Commission/Royaume-Uni* (1992 m. lapkričio 17 d.

- sprendimas, C-279/89, Rec. p. I-5785); *Petrie e.a./Università degli studi di Verona et Bettoni* (1997 m. lapkričio 20 d. sprendimas, C-90/96, Rec. p. I-6527) ir *Commission/Italie* (2001 m. birželio 26 d. sprendimas, C-212/99, Rec. p. I-4923) *Schwarz et Gootjes-Schwarz* C-76/05, ir *Commission/Allemagne*, C-318/05 (šiuo metu nagrinėjamas Teisme).
24. 1995 m. gruodžio 15 d. sprendime *Union royale belge des sociétés de football association e.a./Bosman e.a.*, (C-415/93, Rec. p. I-4921) Teisingumo Teismas pabrėžė, kad tik pagrindinę bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į bylos ypatybes, įvertina tiek prejudicinio sprendimo reikalingumą sprendimui pagrindinėje byloje priimti, tiek klausimų, kuriuos jis pateikia Teismui, reikšmingumą.
 25. EBTT 1992 m. liepos 16 d. sprendimas *Meilicke c. ADV/ORG*, C-83/91, Rec. p. I-4871.
 26. EBTT 2003 m. sausio 21 d. sprendimas *Bacardi-Martini et Cellier des Dauphins*, C-318/00, Rec. p. I-905.
 27. EBTT 1974 m. balandžio 30 d. sprendimas *Haegemann/État belge*, 181-73, Rec. p. 449.
 28. Skouris V. The position of the European Court of Justice in the EU legal order and its relationship with national constitutional courts//Austrian Journal of Public and international law. 2005. No. 60.
 29. 2002 m. vasario 21 d. generalinio advokato A. Tizzano išvada EBTT byloje *Lyckeskog*, C-99/00.
 30. EBTT 2002 m. birželio 4 d. sprendimas *Lyckeskog*, C-99/00, Rec. p. I-4839.
 31. EBTT 2005 m. rugsėjo 15 d. sprendimas *Intermodal Transport*, C-495/03, dar nepaskelbtas Rinkinyje.
 32. 2005 m. birželio 30 d. generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo išvada EBTT byloje *Gaston Schul Douane-expediteur*, C-461/03.
 33. EBTT 1997 m. balandžio 15 d. sprendimas *Woodspring District Council/Bakers of Nailsea*, C-27/95, Rec. p. I-1847.
 34. EBTT 2005 m. gruodžio 6 d. sprendimas *Gaston Schul*, C-461/03, dar nepaskelbtas Rinkinyje.
 35. EBTT 1965 m. gruodžio 1 d. sprendimas *Schwarze/Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, 16-65, Rec. p. 1081.
 36. 1999 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *De Haan*, C-61/98, Rec. p. I-5003.
 37. Teismo procedūros reglamento 65 straipsnis numato, kad „sprendimas įsiteisėja nuo jo paskelbimo dienos“.
 38. EBTT 1977 m. vasario 3 d. sprendimas *Benedetti/Munari*, 52-76, Rec. p. 163.
 39. EBTT 2002 m. gruodžio 5 d. sprendimas *Overland Footwear*, C-379/00, Rec. p. I-11133.
 40. EBTT 2005 m. spalio 20 d. sprendimas *Overland Footwear*, C-468/03, dar nepaskelbtas Rinkinyje.
 41. EBTT 1987 m. birželio 11 d. sprendimas *Pretore di Salò/X*, 14/86, Rec. p. 2545.
 42. EBTT 1981 m. gegužės 13 d. sprendimas *International Chemical Corporation/Amministrazione delle finanze dello Stato*, 66/80, Rec. p. 1191.
 43. Azizi J. Opportunities and limits for the transfer of preliminary reference proceedings to the Court of First Instance//The future of the European judicial system - the constitutional role of European Courts//6th International ECLN-Colloquium/IACL Round table. – Berlin, 2005.
 44. Jacobs F. G. Possibilities for further reforming the preliminary ruling procedure//CCBE Colloquium on the Judicial Architecture of the European Union / Lenaerts K. The unity of European law and the overload of the ECJ – the system of preliminary rulings revisited / The future of

the European judicial system – the constitutional role of European Courts//6th International ECLN-Colloquium/IACL Round table. – Berlin, 2005.

45. 2005 m. spalio 3 d. Tarybos sprendimas, iš dalies keičiantis Protokolą dėl Teisingumo Teismo statuto siekiant nustatyti Teisingumo Teismo atliekamo Pirmosios instancijos teismo sprendimų peržiūrėjimo sąlygas ir ribas//OL L 266, 2005.
46. Hagos programa dėl laisvės, saugumo ir teisingumo stiprinimo Europos Sąjungoje//2004 m. lapkričio 4–5 d. Europos Vadovų Tarybos išvados, Briuselis.

PRELIMINARY RULING PROCEDURE AT THE COURT OF JUSTICE

Prof. Habil. Dr. Pranas Kūris

Court of Justice of the European Communities,
Luxemburg

Summary

The purpose of this article is to introduce principal questions related to the concept and procedure of preliminary rulings, the main form of cooperation between the Court of Justice and national courts. A separate part of the article analyses certain aspects of its legal effect and the reform necessary to achieve a more effective functioning of its mechanism.

Preliminary rulings, given according to Article 234 EC Treaty, have to ensure a uniform interpretation and application of Community law in all European Union Member States. Moreover, preliminary rulings should be considered as a real source of enrichment for Community law. The author emphasizes that the preliminary ruling procedure is an intermediate phase in a case pending before a national court. It has specific features determined by the same nature and characteristics of Community law. In the context of the preliminary ruling procedure, national courts applying Community law have a right and – in certain cases – an obligation to refer a case to the Court of Justice for a preliminary ruling concerning specific questions of interpretation or validity of Community law. However, it should be noted that the Court of Justice does not give an opinion on the validity of national law, nor on its application to the facts of a specific case. Moreover, the Court does not apply provisions of Community law in the main proceedings. The interpretation given by of the Court of Justice is binding not only for the referring national court but also for all other courts of the Member States, when they face the same question in cases arising before them.

The article refers to the doctrine of law and the case law of the Court of Justice and draws the conclusion that the preliminary ruling procedure is one of the fundamental elements of the EU legal system. The role and importance of preliminary rulings are obvious and clearly defined in enlarged European Union which is on the way to further enlargement.

Keywords: EC law, cooperation between the Court of Justice and national courts, preliminary rulings.